תנ״ך · אחרונים · מצודת דוד · נביאים

מצודת דוד על מיכה

רבי דוד אלטשולר

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

מצודת דוד על מיכה

רבי דוד אלטשולר

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/מצודת-דוד-על-מיכה/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611160902 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 5
פסוק א 5
פסוק ב 5
פסוק ג 5
פסוק ד 5
פסוק ה 5
פסוק ו 5
פסוק ז 6
פסוק ח 6
פסוק ט 6
פסוק י 6
פסוק יא 7
פסוק יב 7
פסוק יג 7
פסוק יד 7
פסוק טו 8
פסוק טז 8
פרק ב 8
פסוק א 8
פסוק ב 8
פסוק ג 8
פסוק ד 9
פסוק ה 9
פסוק ו 9
פסוק ז 9
פסוק ח 9
פסוק ט 9
פסוק י 10
פסוק יא 10
פסוק יב 10
פסוק יג 10
פרק ג 11
פסוק א 11
פסוק ב 11
פסוק ג 11
פסוק ד 11
פסוק ה 11
פסוק ו 11
פסוק ז 12
פסוק ח 12
פסוק ט 12
פסוק י 12
פסוק יא 12
פסוק יב 12
פרק ד 13
פסוק א 13
פסוק ב 13
פסוק ג 13
פסוק ד 13
פסוק ה 13
פסוק ו 14
פסוק ז 14
פסוק ח 14
פסוק ט 14
פסוק י 14
פסוק יא 15
פסוק יב 15
פסוק יג 15
פסוק יד 15
פרק ה 15
פסוק א 15
פסוק ב 16

פסוק ג 16
פסוק ד 16
פסוק ה 16
פסוק ו 16
פסוק ז 17
פסוק ח 17
פסוק ט 17
פסוק י 17
פסוק יא 17
פסוק יב 17
פסוק יג 17
פסוק יד 17
פרק ו 18
פסוק א 18
פסוק ב 18
פסוק ג 18
פסוק ד 18
פסוק ה 18
פסוק ו 18
פסוק ז 19
פסוק ח 19
פסוק ט 19
פסוק י 19
פסוק יא 19
פסוק יב 20
פסוק יג 20
פסוק יד 20
פסוק טו 20
פסוק טז 20
פרק ז 21
פסוק א 21
פסוק ב 21
פסוק ג 21
פסוק ד 21
פסוק ה 22
פסוק ו 22
פסוק ז 22
פסוק ח 22
פסוק ט 22
פסוק י 22
פסוק יא 22
פסוק יב 22
פסוק יג 23
פסוק יד 23
פסוק טו 23
פסוק טז 23
פסוק יז 24
פסוק יח 24
פסוק יט 24
פסוק כ 24

פרק א

פסוק א

על שמרון. ועכ"ז לא זכר לתלות הנבואה לימי מלכי ישראל כדרך שאמר בהושע ובעמוס וזהו לפי שהיה מארץ יהודה ולא ניבא בארצות מלכי ישראל כדרך שנבאו הושע ועמוס:

פסוק ב

שמעו עמים כולם. ר"ל כל השבטים כי כל שבט קרוי עם:

ומלואה. הבריות הממלאים אותה:

ויהי וגו' לעד. שנבאתי לכם בשמו והתריתי בכם:

מהיכל קדשו. ר"ל מן השמים יביט לראות להיות לעד:

פסוק ג

כי הנה. ר"ל וזהו אמרי דעו אשר הנה ה' יוצא ממקומו מכסא הרחמים:

וירד. משם ירד וירמוס על במתי ארץ ר"ל ישפיל הרמי וגסי הרוח:

פסוק ד

ונמסו ההרים. הוא משל על השפלת השרים:

והעמקים יתבקעו. הוא משל על אבדן המון העם:

כדונג. כמו שהדונג נמס מפני האש כן ימסו הם וכמו המים הנגרים ונזחלין במקום מדרון שמתפזרים אנה ואנה כן יפוזרו בארצות העכו"ם:

פסוק ה

בפשע. בגמול פשע יעקב יהיה כל זאת:

ובחטאת בית ישראל. הוא כפל ענין במ"ש:

מי פשע יעקב. מי הוא הסבה שפשע יעקב הלא שומרון ראש המלכות ושם היה מקור העבודי כוכבים ונביאי הבעל המדיחי' את ישראל מאחרי ה':

ומי במות יהודה. מי הוא הסבה שהעמיד יהודה במות לעכו"ם הלא ירושלים ראש המלכות כי שמה הרבו מזבחות לעכו"ם וממנה למדו שאר ערי יהודה:

פסוק ו

ושמתי שומרון. על כי היא היתה סבה לפשע יעקב לכן תחרב ותהיה מלאה גלי אבנים מהפלת הבתים כדרך השדה המלאה עיים שאין מי עוסק להשוות העיים הנעשים שם ולכן היא מלאה מהם:

למטעי כרם. תהיה מקום מוכן לטעת שם כרמים כי שומרון עמדה בהר מקום הנאות על הכרמים:

והגרתי. אפיל אביניה אל הגי וגם היסודות שבתוך הקרקע אגלה אותם כי יוציאום ממקומם מה שהיו נסתרים בתוך הקרקע:

פסוק ז

יכתו. העכו"ם הבאים ישברו הפסילים לקחת לעצמם ציפוי הכסף והזהב אשר עליהם:
וכל אתנניה. הדורונות שנתנו לעכו"ם מכלים ומלבושים שלא יהיו ראוי להוליך עמהם ישרפו באש (ולפי שהעכו"ם נקראה בלשון המקרא בשם זונה לכן קרא הדורונו' אתנן שכן נקרא מתן הזונה):
וכל עצביה. ר"ל כל בתי העצבי':
כי מאתנן זונה קבצה. ר"ל העושר הנמצא בבתי הפסילים הנה נתקבץ ממה שהביאו להזונה אתנן ר"ל מהדורונו' שהביאו לעכו"ם:
ועד אתנן זונה ישובו. וכמו כן ישובו להיות אתנן ודורון לזונה ר"ל האויב יתנוה לדורון להעכו"ם שלו:

פסוק ח

על זאת. עתה חזר להתאונן על יהודה וירושלים הנזכר במקרא שלאחריו ואמר על זאת אעשה הספד ואיילל במר נפש ואלך משתגע כשוטה וערום מבלי לבוש והוא ענין גוזמא והפלגה לפי רוב הצער והאבל:
כתנים וגו'. דרכם לצעוק תמיד בקול מר:

פסוק ט

כי אנושה מכותיה. ר"ל כי כ"א ממכות שומרון היתה כאובה ביותר עד אשר התהלכה ובאה עד יהודה כי בראות נ"נ שסנחרב הרג ואבד וכלה את מלכות אפרים וה' לא עזרם לזה ערב לבו לגשת לבוא על יהודה:
נגע. הפורעניות והחרבן נגעה עד עיר המיוחדת על עמי וחוזר ומפרש עד ירושלים (ולפי שמיכה היה משבט יהודה לכן אמר שער עמי):

פסוק י

בגת אל תגידו. גת היא מערי פלשתים ואמר אל תגידו שמה מגודל החורבן ואל תבכו בהיותכם שמה כי ישמחו על החורבן ועל הבכיה (ועם כי בודאי ידעו בגת בלא הם אמר כן למליצת הקינה) וכן אל תגידו בגת (ש"ב א):
בבית לעפרה. בכל בית מבתי עיר עפרה התגלגלי בעפר דרך אבילות והוא לשון הנופל על לשון עפרה שמה ובעפר התגלגלי:

פסוק יא
עברי לכם. אתה העדה היושבת בעיר שפיר עברי לכם בגולה בגלוי בית הבושת כדרך הגולים וגם הוא לשון נופל על לשון כי שפיר הוא ענין שליא היוצא מרחם האשה בעת הלידה:
לא יצאה וגו'. בתחלה גלו אנשי בית האצל ועברו דרך צאנן בקול מספד ויושבי צאנן לא יצאו למספד בית האצל לנחמם כי בטוחים היו שגם הם יגלו אחריהם וגם זה לשון הנופל על לשון כי יצאה וצאנן קרובים בלשון:
יקח מכם עמדתו. הנה הם עמדו במקומם ולא יצאו לנחם והאויב יבוא ויקח מכם את העמידה של כל אחד ואחד כי תהיו נעים ללכת גולה:

פסוק יב
כי חלה לטוב. אשר העיר מרות נתמלאה חלחלה על הטוב שהיה לה מאז שנאבדה ממנה:
כי ירד וגו'. ר"ל כי הרע הבא לשער ירושלים הנה ירד מאת ה' ולא בא במקרה ולכן נלקו עמה כל המקומות:

פסוק יג
רתום וגו'. אתה עדת לכיש קשור את המרכבה אל הרכש שהם קלי המרוץ לרכוב בה לברוח מפני האויב וגם הוא לשון הנופל על לשון כי רכש ולכיש קרובים בלשון:
ראשית חטאת. כי היא ראשית חטאת:
לבת ציון. ר"ל היא למדה תחלה העכו"ם לאנשי ציון כי בלכיש נמצאו פסילי עשרת השבטים:

פסוק יד
לכן. בעבור רוע מעשיך תתני מתנות ודורונות אל מורשת גת הם אנשי פלשתים כי גת היא משל פלשתים ובימי דוד לקחו ישראל מידם ובעון ישראל חזרו פלשתים לקחת את גת להיות להם למורשה וכאומר הנה מאז ירשת ארצו ועתה חזר ולקח ועתה תהיה נכנעת לו ותחלה פניו במנחה:
בתי אכזיב. היא מערי יהודה ומרדה במלכה והיתה נמשכת אחר פקח בן רמליהו מלך ישראל ולכן אמר הנה בבוא האויב יחריב בתי אכזיב ותהיה נעזב ונפסק ממלכי ישראל כי לא תהיה עוד להם (ואמרה כן דרך מליצת הקינה כי בעת שגלו ערי יהודה ע"י נ"נ כבר בטלה מלכות ישראל) וגם זהו לשון הנופל על לשון כי אכזיב שמה ולאכזב תהיה:

פסוק טו

עוד היורש. עוד עליך מורשה אביא היורש את הארץ והוא נ"נ כי גם אותך יירש וגם הוא לשון הנופל על לשון מורשה שמה ואת היורש יביא:

עד עדולם יבוא כבוד ישראל. מלת היורש משמשת בשתים ור"ל עד עיר עדולם יביא היורש את כבוד ישראל כי את כל הארץ יקח עם כבוד העושר והממשלה:

פסוק טז

קרחי וגוזי. תלשי שער ראשך וגוזזי אותם במספרים דרך צער ואבל על בניך המפונקים אשר גלו ממך:

הרחיבי קרחתך כנשר. עשי לך קרחה רחבה כנשר הזה אשר אחת לעשר שנים יגביה לעוף עד האויר העליון סמוך לגלגל האש ומרוב החום ימרטו כנפיו ותפול נוצתו וישאר קרח קרחות רחבות:

כי גלו ממך. בני תענוגיך:

פרק ב

פסוק א

הוי חושבי און. יש להתאונן על אלו אשר בלילה עודם על משכבותם חושבים לעשות און ובזה פועלים רע כי אינה מחשבה לבד כי באה לידי מעשה:

באור הבקר. מיד כשיאיר הבוקר ימהרו לעשות מחשבתם כי יש הכח בידם לעשות מה שרוצים כי לא ימצא מי מוחה בידם:

פסוק ב

וחמדו שדות. וכאשר יחמדו שדות אחרים עומדים עליהם וגוזלים מהם וכאשר יחמדו בתי רעיהם ילקחום לעצמם כי אין משפט ואין מוחה:

ועשקו גבר וביתו. עושקים האיש עם ביתו כי כשבעל הבית עומד נגדו רודהו ומכהו ועושק א"כ את הגוף ואת הממון:

ואיש ונחלתו. הוא כפל ענין במ"ש:

פסוק ג

על המשפחה הזאת. קרא כל ישראל בשם משפחה וכן על כל המשפחה וגו' (עמוס ג):

אשר לא תמישו. לא תוכלו להסיר צואורתיכם מעול הרעה ההיא:

ולא תלכו רומה. לא תלכו ברוממות וקומה זקופה כי העת תהיה עת רעה:

פסוק ד

ישא עליכם משל. ר"ל הממשיל משלים ישא משל על הרעות הקורות:
ונהה נהי נהיה. הנוהה ר"ל המקונן יקונן קינה:
אמר שדוד נשדנו. ר"ל כן יאמר בקינתו הנה נעשינו שדודים ונעשקים:
חלק עמי ימיר. אחוזת נחלת עמי ימיר האל באדון אחר הוא העכו"ם:
איך ימיש לי. איך יסיר אלי להשיב לנו שדותינו אשר יחלק אל העכו"ם לתת לו לנחלה וכאומר איך אפשר שיוחזר לנו מה שלקחו העכו"ם:

פסוק ה

לכן. מוסב למעלה לומר הואיל וכן עשית לעשוק גבר וביתו לכן לא יהיה לך משליך וכו' ר"ל לא יהיה מי מזרעך שיקח חלק בארץ בתוך קהל ה' כשיקחו הם בשובם לארץ ואמר משליך חבל בגורל כי הדרך הוא כשחולקים קרקע בגורל משליכים חבל בארץ למדוד בה את החלקים:

פסוק ו

אל תטיפו יטיפון. אתם הנביאים המתנבאים אל תנבאו להם כי כאשר לא יטיפו לאלה לא ישיג כלימות כי רגילים הם להכלים את המתנבאים להם:

פסוק ז

האמור בית יעקב. בה"א התימה ור"ל וכי יוכל בית יעקב לומר ואף אם יאמרו וכי אמת כן הוא וכי קצר רצון ה' לבל יוכל למלאותו להיטיב למי שירצה:
אם אלה מעלליו. וכי דרכו לעשות רעה עם הבריות:
הלא דברי ייטיבו. באמת דברי מטיבים המה עם ההולך בדרך ישר:

פסוק ח

ואתמול עמי. אבל עמי זה יום אתמול ר"ל לא עברו עדיין ימים רבים ולא תוכלו א"כ להכחיש הדבר אשר הם קמים לאויב איש על אחיו:
ממול שלמה. ר"ל אם תראו מי לבוש שלמה חשובה תעמדו ממול השלמה לתת בו עיניכם ותפשיטון ממנו את השלמה החשובה:
מעוברים בטח. מן האנשים העוברים בטח תהפכו לעשותם שובי מלחמה כי תגזלו כל אשר להם כאלו ברחו ושבו מן המלחמה והניחו הכל להקל מעליהם המשא:

פסוק ט

תגרשון מבית תענוגיה. גוזלים בתי חמד ומגרשין הנשים כל אחת מביתה אשר ישבה ומתענגת בה כדרך אשה חשובה לשבת בית להתענג בצל ביתה:

מעל עוללי׳ה וגו׳. ר״ל הדר העושר שהשפעתי לה לקשט עולליה הנה תפשיטו מעליהם לקחת לעצמיכם עד עולם מבלי חזרה:

פסוק י

קומו ולכו. לכן קומו מארצי ולכו לכם בגולה:

כי לא זאת המנוחה. ר״ל לא על דרך זה נתתי לכם את הארץ לנחלת מנוחה:

בעבור טמאה. בעבור שטמאתם את הארץ לעשות בה מעשים כאלה לכן היא תחבל ותשחית אתכם ותהיו כלים בה:

וחבל נמרץ. ההשחתה תהיה חזקה מאד עד שלא ישאר שארית:

פסוק יא

לו איש. אם מצאו איש שהולך אחר דברי הרוח והבל ומכזב לומר שקר היה אומר אנבא לך לשתות יין ושכר:

והיה מטיף. איש כזה היה מקובל להם לנביא כי מאד היו שומעים אליו ולא כן ישמעו דברי נביא אמיתי ומוסב למקרא שלפניו לומר א״כ מהדין הוא שילכו גולה מארצי׳:

פסוק יב

אסוף אאסוף. עתה חזר לנחמם ואמר אולם לא לעולם אקצוף כי באחרית הימים אאסוף כל בית יעקב ממקום גלותם:

קבץ וגו׳. כפל הדבר במ״ש:

יחד. את כולם יחד אשים אותם בארצי כצאן הנתונה בגדרות הצאן שהוא להם למבצר ולמעוז:

כעדר. כמו העדר הנתונה במקום מנהגו הוא דיר הצאן כן יהיו כל ישראל נאספים בארצם:

תהימנה. קול המייה תהיה נשמע בארצם מרוב בני אדם:

פסוק יג

עלה הפורץ. עד לא יעלו הם יעלה לפניהם מי שיפרוץ גדרות סירים ומסוכת חדק ליישר את הדרך ועל אליהו הנביא יאמר שהוא יבוא קודם הגאולה ליישר לבות ישראל לאביהם שבשמים להיות מבוא אל הגאולה וכמ״ש הנה אנכי שולח לכם את אליה הנביא וגו׳ והשיב לב אבות וגו׳ (מלאכי ג׳:כ״ג):

פרצו. שבי הגולה יפרצו גם הם את הגדרות והמשוכות ויעבורו בפרצה כאלו היה שער ודרך בו יצאו מן הגולה ר״ל הם יוסיפו אומץ ליישר לבותם לפתוח בתשובה ובזכות זה יצאו מן הגולה:

ויעבור מלכם לפניהם. בשובם יעבור לפניהם מלכם הוא מלך המשיח וה' יעבור בראש כולם כי אז יחזיר גם הוא שכינתו לציון:

פרק ג

פסוק א

ואמר שמעו נא. אני אומר שמעו עתה ראשי וגו':

הלוא לכם. עליכם מוטל לדעת את המשפט אם נעשתה בארץ ועליכם להזהיר על הדבר:

פסוק ב

שונאי טוב. אבל עוד הם עצמם שונאים את הטוב ואוהבים את הרע:

גוזלי עורם מעליהם. הם עצמם גוזלים אלה מאלה את עורם ובשרם מעל עצמותם והוא ענין גוזמא והפלגה לפי מרבית הגזל:

פסוק ג

ואשר אכלו. והם אשר אכלו בשר עמי הם הצדיקים:

פצחו. פותחים עצמותיהם להריק את המוח וגם זה הוא ענין הפלגה:

ופרשו. משברים אותם פרוסות כאשר יעשו את הבשר פרוסות להשימם בסיר ובתוך הקלחת לבשל אותם:

פסוק ד

אז יזעקו. לכן אז בבוא הפורעניות יזעקו אל ה' ולא יענה להם:

ויסתר פניו. לבל ישגיח בצרתם:

כאשר הרעו. כמו שהרעו מעשיהם שלא שמעו לזעקת הנעשקים והסתירו פנים מהם כן אעשה להם גם אני:

פסוק ה

על הנביאים. נביאי השקר:

המתעים. המוליכים את עמי בדרך מתעה:

הנושכים. אמר למי שהמה נושכים אצלו בשיניהם לאכול משלו קוראים עליו נבואת שלום ולמי אשר לא יתן מאכל אל פיהם המה מזמינים עליו מלחמה ר"ל מתנבאים לו שמלחמה מזומנת לבוא עליו:

פסוק ו

לילה לכם מחזון. חושך כלילה יבוא עליכם מחמת חזון השקר וקסום השוא:

ובאה השמש. תשקע השמש על הנביאים ההם ויחשך עליהם מאור היום ר"ל יהיו בצרה עד שיהיה העולם חשך בעדם וכפל הדבר במ"ש להפלגת הענין:

פסוק ז

ובושו החוזים. בעת שיראו שלא נתקיימו אמריהם:

ועטו וגו'. כל החוזים והקוסמים יעטו על שער השפתים כדרך האבל כי אז יתאבלו על רוע המקרה:

כי אין מענה אלהים. כל דבריהם לא היה מענה אלהים כי מלבם בדאו שקר:

פסוק ח

ואולם. אבל אנכי מלאתי כח מן רוח ה' ר"ל כח כל אמרי בא מרוח ה' ואני מלא משפט והם דברים צודקים וגבורה והוא אמוץ הלב לא אפחד ממי ומגיד אני ליעקב פשעו וכו' כי אין דרכי להחליף כדרך נביאי השקר:

פסוק ט

המתעבים. הממאסים את המשפט ומעקשים את כל דבר הישר כי על היושר יאמרו שהוא מעוקם:

פסוק י

בונה ציון. כ"א בונה ביתו בציון בדמים כי שופכים דם אנשים לקחת עשרו לבנות בית:

וירושלים בעולה. בונים בתי ירושלים בממון של עולה מעושק ואונאה:

פסוק יא

בשוחד ישפטו. ע"פ השוחד שופטים לזכות את הנותן את השוחד:

וכהניה. על הכהן להורות כמ"ש כי שפתי כהן ונומר ותורה יבקשו מפיהו (מלאכי ב':ז'):

במחיר יורו. ע"פ המחיר מורים את ההוראה כרצון הנותן:

בכסף יקסומו. ע"פ הכסף קוסמים לבשר שלום הנותן:

ועל ה' ישענו. עם היותם עושים כל המעשים הללו יעיזו פניהם להשען בה' לאמר הלא שכינתו בבה"מ ולכן לא תבוא עלינו רעה כי לא יחריב מקום משכנו:

פסוק יב

בגללכם. בעבור עוונותיכם:

שדה תחרש. האויב יחריבה ותהיה נחרשת כשדה:

עיין תהיה. תהיה מלאה מגלי אבנים מהמפלת הבניינים:

לבמות יער. יהיה דומה לבמות יער ר"ל הרבה גלים ודגורין ימצא שם כמספר הבמות המצויות ביער והם תחתית האילנות שעל השרשים הנשארים אחר קציצת האילנות והמה דומות בגבהן לבמות:

פרק ד

פסוק א

באחרית הימים. בימי המשיח:

הר בית ה'. ההר שיעמוד עליו בה"מ:

נכון. מתוקן יהיה בהר החשוב והראש שבכל ההרים:

ונשא. ינשא במעלה וחשיבות:

ונהרו. מן העכו"ם ימשכו ללכת אליו כנהר המושך והולך:

פסוק ב

והלכו. גוי אל גוי:

ואמרו. אלו לאלו:

ויורנו. המקום ילמד אותנו ע"י יודעי התורה:

מדרכיו. מה מדרכיו:

כי מציון. כי התורה האמיתית היא היוצאת מציון ואין זולתה בעולם:

פסוק ג

ושפט. ר"ל וכאשר יבקשו כן יהיה כי השופט והוא מלך המשיח הוא ישפוט בין העכו"ם רבים בדברי ריבותם והוא יברר המשפט לעכו"ם עצומים היושבים ממרחק:

וכתתו. ישברו כלי המלחמה לעשות מהם כלי עבודת אדמה כי לא יעשו עוד מלחמה ולא ילמדו אותה כי המשיח ישפוט בדברי ריבותם:

פסוק ד

וישבו איש. כ"א ישב תחת גפנו וגו' ואין מי יחרידו ממקומו:

כי פי וגו'. וכן יהיה:

פסוק ה

כי כל העמים וגו'. זהו מאמר הנביא שאמר כל הטובה הזאת יהיה לנו על כי כל העכו"ם כל אחד מהם הולך בשם אלהיו להאמין בהעכו"ם של בני עמו ואנחנו לא למדנו מהם לאחוז דרכם כי הולכים אנחנו בשם ה' להאמין בו וכן נאמין בו לעולם ועד ולכן ראוים אנו לטובה:

פסוק ו

אוספה הצולעה. אאסוף מבין העכו"ם את עדת ישראל שהיא כצולעה שאינה יכולה לזוז ממקומה:

והנדחה. ישראל הנדחה מארצה לארצות העכו"ם הנה אקבץ אותה והוא כפל ענין במ"ש:

ואשר הרעותי. ר"ל כשיעור אשר הרעותי לה כן איטיב עמה:

פסוק ז

לשארית. להיות לה שארית בין העכו"ם ולא יכלו אותה:

והנהלאה. העם אשר נתייגעה בגולה בשובה לארצה תשוב להיות גוי חזק:

ומלך ה'. מאז לא ימשלו עוד הבבליים בהם כי ה' ימלוך עליהם ומלכותו תהיה בהר ציון כי שם ישרה שכינתו מהעת ההיא עד עולם ולא תזוז עוד משם:

פסוק ח

ואתה מגדל עדר. על עיר ציון יאמר שהוא המגדל אשר יאספו שם ברגלים כל שבטי ישראל המכונים בהרבה מן המקומות בשם עדר ולתוספת ביאור אמר עופל בת ציון ור"ל אתה ציון הנה אליך תבוא קבוצת הצולעה והנדחה:

ובאה. ואז תבוא הממשלה הראשונה וחוזר ומפרש הנה הממלכה ההיא תבוא לעדת ירושלים ר"ל שאז תמשול גם על עשרת השבטים כמו בימי דוד ושלמה לא יחצו עוד לשתי ממלכות:

פסוק ט

עתה למה תריעי רע. למה תתחברי לרעים זרים לבקש עזר ממלכי המצרים וכי אין בך המלך ה' וכי נאבד יועצך ר"ל הלא יש לך נביאים המייעצים אותך לשוב לה' וכאשר כן תעשו הלא הוא יעזור לך:

כי החזיקך. אשר אחז אותך חיל ורתת כיולדה מפחד הכשדים המעותד לבוא עליך ובעבור זה תבקש עזר ממלכי המצרים כאלו אין הכח בידי להצילך:

פסוק י

חולי וגוחי. ר"ל לכן הבל וריק יעזורו ואתם עדת ציון מלאי חלחלה והאנחי כיולדה כי אתה בזמן קרוב תצאי מן העיר ללכת גולה:

ושכנת בשדה. כדרך הגולים ולא יכניסיך במלון ותבוא עד בבל:

שם תנצלי וגו'. בבבל תתרוקני מכל הטובה ולא יועילו לך מלכי מצרים ובבבל יגאלך ה' וכו' כי בעת תבוא מפלת בבל תצאו חפשי ומבלי עזר ממלכי העכו"ם:

פסוק יא

ועתה. ר"ל בזמן שאני מתנבא עליו באחרית הימים יהיה הגאולה יותר שלימה וזה כאשר יאספו עליך עכו"ם רבים והוא גוג ומגוג ועכו"ם רבים אשר אתו:

האומרים. אשר יאמרו עתה תתחייב הארץ ללקות בעונה ועינינו תראנה בציון מה שקוינו:

פסוק יב

והמה. אבל המה לא ידעו מחשבות ה' בעבור מה שנתן בלבם להתאסף ולבוא על ציון כי לרעתם קבצם כמו שמקבצין עמירי התבואה אל הגורן לחבטם במקל ולדושם:

פסוק יג

קומי ודושי. לפי שהמשילם לעמיר אמר לשון הנופל בעמיר ור"ל הנה עתה שכולם נקבצו ובאו עמוד והרוג בהם עם כי נחלש כחך בהיותך בגולה הנה אני אחזק אותך ואשים קרנך ברזל לנגח בהם ואת פרסותיך אשים נחושה לרמוס אותם:

והדיקות. תשחקם דק דק:

והחרמתי. הוא מאמר הנביא בשם ישראל אז אחרים לה' חמדת עשרם:

וחילם וגו'. כפל הדבר במ"ש:

פסוק יד

עתה תתגודדי. ר"ל בזמן ההוא אתה בת גדוד רב תשרטי באבל ובצער ודרך צחות לשון נופל על לשון אמר תתגודדי בת גדוד:

מצור שם עלינו. ר"ל וזהו בגמול ששם עלינו מצור בימי חרבן בית השני:

בשבט וגו'. ובימי הגולה היינו נבזים בעיניהם ואפילו את שופט ישראל הכו בשבט על הלחי והוא מכת בזיון וכן נאמר יתן למכהו לחי ישבע בחרפה (איכה ג':ל'):

פרק ה

פסוק א

ואתה בית לחם אפרתה. בית לחם שביהודה נקראת אפרת כמ"ש בדרך אפרת היא בית לחם (בראשית מ"ח:ז') ולא זהו בית לחם שבזבולון המוזכר ביהושע:

צעיר להיות וגו'. ר"ל אתה משפחת בית דוד הבא מבית לחם מישי בית הלחמי מהראוי היה שתהיה הצעיר והנבזה בכל שרי יהודה וזהו לפי שבאת מרות המואביה:

ממך לי יצא. ומ"מ יצא לי ממך מלך המשיח להיות מושל בישראל:

ומוצאותיו מקדם. בזה יפרש אמריו שאין הכוונה לומר שהמלך המשיח בעצמו יולד בבית לחם אבל מוצאותיו מבית לחם מימים קדמונים מימי דוד המלך אבי המשפחה אם כן מקור מחצבת המשיח הוא מבית לחם ולא הוא בעצמו:

פסוק ב

לכן יתנם. הואיל והגדלתי המשפחה ההיא אוסיף עוד לגדלם כי המושל הזה הוא מלך המשיח הוא יכלה את המון גוג שאמר למעלה קומי ודושי וגו' וז"ש יתנם עד עת וגו' ור"ל הוא יתנם בצרה גדולה עד שיהיו כמו העת אשר היולדה כורעת ללדת שהיא מצירה מאד:

ויתר אחיו. ר"ל הנשארים מהמון גוג מאחיו ובני עמו הם ישובון על בית ישראל להיות נכנעים להם:

פסוק ג

ועמד ורעה. מלך המשיח הוא ינהיג אותם בעוז ה' ר"ל ולא בעוצם ידו כי מה' היתה זאת:

בגאון. ברוממות שם ה' אלהיו והוא כפל ענין במ"ש:

וישבו. ישראל ישבו בארצם בהשקט ושאנן:

כי עתה. ר"ל בזמן הזה יגדל שמו להתפרסם עד קצות הארץ:

פסוק ד

והיה זה שלום. פרסום שמו יהיה סבת השלום אף אשור כי יבוא בארצנו וגומר לא יהיה נעדר השלום כי לא יבא למלחמה כמו לשעבר כי בהכנעה יבוא:

והקמונו עליו. אנחנו נמשול בארצו ונקים עליו נציבים מתחת ידינו:

שבעה רועים. ר"ל מנהיגים את העם להורותם הדרך:

נסיכי אדם. בני אדם מושלים על העם:

פסוק ה

ורעו. הם ינהיגו את ארץ אשור בחרב ר"ל יהרגו בחרב את המסרב על הנהגות' ארץ נמרוד. היא בבל כמ"ש בנמרוד ותהי ראשית ממלכתו בבל וגומר (בראשית י):

בפתחיה. ר"ל ינהיגום בפרסום בפתחי שערי העיר:

והציל מאשור וגו'. ר"ל במה שיעמיד מלך המשיח באשור נציבים מבני ישראל בזה יציל את ישראל מאשור אשר יבוא בארצינו כי לפי שיהיה אימת הנציבים עליהם לא יבואו למלחמה כ"א להראות הכנעה:

פסוק ו

בקרב עמים רבים. הוא גוג והמלכים אשר עמו:

כטל מאת ה'. ר"ל אז לא יתלו בטחונם בעכו"ם אלא יתלו בטחונם בה' כמו בטחון ירידת הטל שהוא מה' לבד וכן בטחון הרביבים אשר המקוה להם לא יקוה לאיש שהוא יורידו לפי שאין ביד אדם כן אז לא יקוה למי רק לה':

ולא ייחל וגו'. הוא כפל ענין במ"ש:

פסוק ז

והיה שארית יעקב. ר"ל לכן יגבר ידם ויהיו בקרב העכו"ם הרבים ההם כאריה בחית היער וככפיר בעדרי הצאן אשר אם מי מהם עבר דרך עליהם הוא רומס וטורף ואין מי מציל עצמו מידו כן הם יהרגו בחיל גוג ומגוג ההם ואין מי יעמוד נגדם:

פסוק ח

תרום ידך. אז תרום ידך להתגבר על צריך ויכרתו כולם:

פסוק ט

והכרתי סוסיך. ר"ל לא תהיה נושע בגבורת הסוס ובמרכבות כ"א בעזר אלוה:

פסוק י

ערי ארצך. עיר המוקפת חומה נקראת בשם עיר לבד ואם היא מבלי חומה נקראת עיר פרוז ולזה אמר הנה אז לא יהיה לך ערים המוקפות חומה להשגב בה כי עוד לא יבא עליך מלחמה:

והרסתי וגו'. הוא כפל ענין במ"ש:

פסוק יא

והכרתי כשפים. בראותך השגחתי בך לא תעסוק עוד בכשפים לדעת מה מהעתידות:

פסוק יב

והכרתי פסיליך. כי אז תכיר שאין אלוה מבלעדי:

למעשה ידיך. הפסילים שהם מעשה ידי אדם:

פסוק יג

ונתשתי. ר"ל עוד לא תשתחוה לאשרים:

והשמדתי עריך. ואז אשמיד אני את שונאיך:

פסוק יד

ועשיתי וגו'. בחמה שפוכה אעשה נקם עם העכו"ם אשר לא שמעו מעולם נקמה מופלגת כזאת:

פרק ו

פסוק א

קום ריב את ההרים. אל הנביא אמר התווכח עם ישראל אל ההרים ר"ל הרם קול להתווכח בפרסום רב וישמעו ההרים והוא ענין גוזמא והפלגה:
ותשמענה וגו'. כפל הדבר במ"ש:

פסוק ב

שמעו הרים. ר"ל וכה אמור שמעו הרים את ויכוח ה':
והאתנים מוסדי ארץ. הם ההרים שהם החזקים ומוסדי הארץ וכפל הדבר במ"ש:
ועם ישראל יתוכח. כפל הדבר במ"ש:

פסוק ג

עמי מה עשיתי לך. זכור מה מאד רוב טוב עשיתי לך:
ומה הלאתיך. ומהו הדבר אשר יגעתיך בו להכביד העול:
ענה בי. העד בי לומר הנה בזה הגעתנו:

פסוק ד

כי העליתיך. עתה יפרש מהו רוב הטובה שעשה ואמר כי העליתיך וגו':
ומבית עבדים. ממקום שהייתם עבדים פדיתי אותך וכפל הדבר במ"ש:
ואשלח. שלחתי לפניך מנהיגים הגונים והם משה ואהרן ומרים:

פסוק ה

מה יעץ וגו'. כאמר הלא עצתו היה לכלותך מן העולם ע"י בלעם לקללך בעת הזעם:
ומה ענה וגו'. ומה השיב לו בלעם מה אזעום לא זעם ה' (במדבר כ"ג:ח'):
מן השטים. ר"ל זכרו הטובה שעשה לכם מן השטים עד שהביא אתכם לגלגל והוא בקצה עבר הירדן המערבי וכאומר עם כי עבדתם בשטים לבעל פעור מ"מ לא רפו ידיו מכם עד שהביא אתכם אל הארץ:
למען דעת. כל הטובה הזאת עשה עמכם למען תדעו צדקות ה' שעושה לפנים משורת הדין:

פסוק ו

במה אקדם ה'. הוא מאמר הנביא בשם ישראל לומר הנה באמת הרבה טובה עשית עמדי ובמה אתרצה לבוא לפני ה' ובמה אהיה כפוף ומוכנע לאלהי מרום ר"ל מהו התשורה שאביא לו:

האקדמנו. וכי אבוא לפניו בעולות מן העגלים בני שנתם שהם היותר טובים ונבחרים וכאלו יאמרו וכי צריך הוא לתקרובות וכי תועלת יש לו בהם:

פסוק ז

הירצה. וכי ירצה ה' בכמה אלפי אילים לקרבנות וברבבות נחלי שמן לצקת על המנחות:
האתן. וכי אתן לו בכורי לקרבן על כי מחל פשעי וכי אתן פרי בטני מיתר בני על כי כפר חטאת נפשי וכאלו ישאלו אם כן מהו הגמול שאעשה לו:

פסוק ח

הגיד לך אדם. כאלו הנביא משיב אתה בן אדם הנה מאז הגיד לך ה' מה טוב בעיניו ומהו הדבר אשר הוא דורש ושואל ממך:
כי אם. ר"ל אין שום דבר כ"א לעשות משפט ולאהוב את הצדק וללכת עם אלהיך בדרכי מצותיו בצנעה לא בפרסום רב ולהתייהר:

פסוק ט

קול ה' לעיר יקרא. הנה קול ה' קורא להעיר המיוחדת היא ירושלים אליה יקרא לעורר אנשיה לתשובה:
ותושיה יראה שמך. ר"ל הקול ההוא בא ע"י איש תושיה הרואה את שמך ומתבונן בך הוא הנביא המתבונן בשם ה':
שמעו מטה. וכה יאמר שמעו המטה המוכן להכות ר"ל הבינו גודל הפורעניות המוכן עליכם ומי הוא המייעד אותה הלא ה' שהיכולת בידו וכאומר הנה הנביא הוא הקור' הנאמן במאמרו והפורעניות המיועד' היא גדול' וחזקה והמייעד הוא בעל היכולת והיה א"כ מהראוי שמאד יחרדו וישובו אל ה':

פסוק י

עוד האש. ר"ל עכ"ז ראו עוד האם יש בבית רשע אוצרות הרשע שאסף בגזל ועושק או אם החזיר לבעליו וכאומר הלא עם כל זה לא שב ולא החזיר העושק:
ואיפת רזון זעומה. ר"ל ראו אם עדיין בביתו איפה כחושה וחסרה להונות בה הבריות המעלות זעם באפו של הקב"ה:

פסוק יא

האזכה. ר"ל אשר היה ראוי להם לומר הנה הואיל וכן הוא שעדיין לא שבנו וכי אמצא זכות במאזני הרשע אשר עמדי ובכיס אבני המרמה ר"ל איך אוכל להצטדק במשפט אם עדיין העון שמור אצלינו:

פסוק יב

עשיריה. עשירי העיר ההיא:

ולשונם רמיה בפיהם. לשונם תדבר רמיה בפיהם כי הלשון היא המדברת בתוך הפה:

פסוק יג

וגם אני. ר"ל הואיל וכן עשו לכן גם אני מוכן להפליא אותך:

הכותך. במה שאכה אותך מכה חזקה ולהשמים אותך בעבור חטאותיך:

פסוק יד

ולא תשבע. כי תהיה המארה במעים:

וישחך בקרבך. ותשאר א"כ הכנעתך בקרבך כי כשהאדם שבע רם לבבו אבל כשהוא רעב הוא שפל ומוכנע:

ותסג. אף אם תשיג את האויב המוליכים את בניך בשבי עכ"ז לא תוכל להציל אותם מידו ומה אשר תציל מידו אתן לחרב כי יגבר יד האויב להכותם נפש אף אם לא יגבר ידו לקחתם בשבי:

פסוק טו

ולא תקצור. כי האויב יקצרוהו לעצמו:

ולא תסוך שמן. לא תסוך עם השמן כי העכו"ם יקחהו:

ותירוש. תדרוך את ענבי היין:

פסוק טז

וישתמר. ר"ל עם כל הייעודים הרעים ההם ידעתי שלא תשמעו לי ויהי נשמר על ידכם חקות עמרי וכל מעשה בית אחאב בנו שהיו מלכי ישראל והרשיעו לעשות בעבודת הפסילים והנה אתם לומדים מהם ושומרים את החקים והמעשים האלו:

במועצותם. של עמרי ואחאב בנו:

למען תתי. ר"ל שיהיה זה סבה שאתן אותך ירושלים לשמה הכל יתמהו על חרבנך ויושבי העיר יהיו לשרקה כי העכו"ם ישרקו על גודל האבדון:

וחרפת עמי תשאו. גם אתם תשאו החרפה שסבלו עמי הם בני עשרת השבטים להיות גולים כמותם הואיל ואחזתם בדרכיהם:

פרק ז

פסוק א

אללי לי. הנביא מקונן ואומר אללי לי כי הייתי אני כבזמן אסיפת פירות הקיץ כאלו כבר נאספו כולם ולא נמצא עוד בשדה ר"ל הועמדתי לנביא בזמן שנאספו צדיקי הדור:
כעוללות בציר. כאלו כבר נאספו אף העוללות של הבציר הנלקט באחרונה ר"ל אף הבינוניים נאספו:
אין אשכול לאכול. אין אני מוצא אשכול של ענבים לאכול ר"ל אין אני מוצא איש צדיק בדור:
בכורה. נפשי מתאות תאנה בכורה אשר שנתבשלה בעתה הטובה למאכל וכאומר הנה נפשי אותה ואין לה והוא כפל ענין במ"ש:

פסוק ב

אבד חסיד. עתה יפרש המשל ויאמר הנה אבד חסיד מן הארץ ואין איש ישר בין בני אדם:
לדמים יארובו. מארבים לשפוך דם:
יצודו חרם. יצוד אותו ברשתו:

פסוק ג

על הרע כפים להיטיב. ר"ל יתנו דעתם על הרע אשר בכפיהם להטיבו ולחזקו:
השר שואל. ר"ל בזה יחזקו את הרע כי השר שביניהם שואל השוחד בפה מלא למען יטה המשפט:
והשופט בשלום. ר"ל אין כוונת השופט להוציא הדין לאמיתו אבל כל כוונתו בעבור תשלום שכרו:
והגדול. הוא אשר בידו לכוף על קיום המשפט:
דובר הות נפשו הוא. עוד הוא מבזה ומדבר שברון נפש אל מול זה שהטו את משפטו לחייבו שלא כדין:
ויעבתוה. השר והשופט והגדול שביניכם מחזקים את הרע כחבל עב:

פסוק ד

טובם. הטוב שבהם הוא כקוץ מכאיב והישר שבהם הוא קשה מן המסוכה הוא גדר העשוי ע"פ רוב מן הקוצים:
יום מצפיך. לכן יום שאתה מצפה בו לטובה באה זכרון עונותיך בקבלת הגמול והנה עתה בזמן קרוב תהי' מבוכתם ובלבול דעתם לבל ידעו מה לעשות:

פסוק ה
אל תאמינו ברע. הנה בזמן הזה אל תאמינו איש ברעהו ואל תבטחו בהבטחת שר עם כי מעולם דרך השר הוא לקיים הבטחתו הנה עתה אל תבטחו בו:
משוכבת חיקך. מאשתך השוכבת בחיקך שמור פתחי פיך לבל תדבר דבר שראוי להסתיר כי גם היא תגלה מצפוניך:

פסוק ו
כי בן מנבל אב. הדור פרוץ כ"כ כי הבן מדבר באביו דברי נבלה וגנות והבת קמה באמה לחרפה ולגדפה וכן כלה קמה בחמותה:
אויבי איש אנשי ביתו. אף אנשי ביתו של האיש המה לו לאויבים:

פסוק ז
ואני בה' אצפה. ר"ל אבל עכ"ז אצפה בהבטחת ה' ואקוה לאלהי ישעי אשר ישמעני אלהי בקראי אליו מצרתי:

פסוק ח
אל תשמחי. לכן אל תשמחי אויבתי עלי לחשוב שלא אוסיף לקום כי פעמים רבות נפלתי ואח"ז קמתי וכן עתה בגלות הזה עם כי אשב בחושך ה' יאיר לי:

פסוק ט
זעף ה' אשא. הן עתה אני סובל זעף ה' כי חטאתי לו וכן אסבול עד אשר ישלים לריב עמדי הריב הראוי לי בגמול החטא ויכלה לעשות בי משפט הראוי לי ואח"ז יוציאני לאור ואראה בצדקתו שיעשה לי ולא לעולם יריב:

פסוק י
ותרא. וכאשר תראה אויבתי במרבית הצדקה הנעשה לי תהיה מכוסה בבושה אשר אמרה אלי בזמן הגלות אין ה' מדוע לא יגאלך:
עיני תראינה בה וגו'. מה שחפצה לראות מן הנקם כי אז תהיה למרמס הרגל כטיט המושלך בחוצות:

פסוק יא
יום לבנות. ר"ל יבוא יום לבנות גדרי חרבותיך וביום ההוא ירחק ממך חוק העכו"ם אשר הטילו עליך מאז חוק המס והשעבוד:

פסוק יב
יום הוא. ר"ל אז יאיר לך הזמן כאור היום:
ועדיך יבוא. כל העכו"ם יבואו אליך ירושלים להיות סרים למשמעתך:

למני אשור. מן אשור ואף מערי המבצר שבה כי לא יתחזקו במשגב המבצר:
ולמני מצור. מן ערי המבצר ועד נהר הוא נהר פרת העומד בגבול א"י ומשם והלאה הוא ארץ העמים:
וים. מלת ועד משמשת בשתים כאילו אמר ועד ים מים ר"ל מקצה המערב ועד ים המערבי שהוא גבול א"י:
והר ההר. ר"ל מקצה העולם ועד הר ההר העומד בגבול א"י כמ"ש תתאו לכם הר ההר (במדבר ל"ד:ז'):

פסוק יג

והיתה הארץ. ארץ הכשדים תהפך לשממה עם יושב בה מגמול מעשיהם מה שהרעו לישראל:

פסוק יד

רעה עמך. חזר הנביא להתפלל לה' ואמר אתה ה' רעה והנהג את עמך בשבטך ולפי שהמשילו לרועה אמר לשון הנופל ברועה שמנהיג את הצאן ע"י השבט שבידו:
צאן נחלתך. ישראל שהם צאן נחלתך שהנחלתו לך לעם יהיה שוכן לבדד ר"ל בטח כי המתפחדים ישכנו יחד למען איש אחיו יעזורו ולא כן השוכן בטח:
יער בתוך כרמל. ר"ל ישכון בטח ביער שהוא מקום חיות רעות כמו בתוך הכרמל שהוא מקום מצוי שם מרבית אנשים ולא ילכו שם החיות וכענין שנאמר וישנו ביערים (יחזקאל לד):
ירעו בשן וגלעד. יהיו רועים בבשן ובגלעד במרעה שמן כמו בימי עולם הוא ימי משה שנחלו אז הארץ ההיא ונתנה לנחלה לראובני ולגדי ולחצי שבט מנשה:

פסוק טו

כימי צאתך וגו'. כאלו הקב"ה משיבו לאמר שמעתי את תפלתך וכן אעשה וכמו ימי צאתך מארץ מצרים כן אראנו נפלאות:

פסוק טז

מכל גבורתם. שלא עמדה להם להתחזק על ישראל:
ישימו יד וגו'. ר"ל לא יוכלו לדבר מרוב תמהון:
אזניהם תחרשנה. ר"ל לא יאבו לשמוע מרבית הצלחת ישראל שהיא להם לעגמת נפש וכאלו תחרשנה אזניהם לבל יוכלו לשמוע:

פסוק יז

ילחכו עפר כנחש. ר"ל אפים ארץ ישתחוו לישראל ויהיה נראה כאלו מלחכים עפר רגליהם כנחש הזה שמלחך את העפר כי זהו לחמו:

כזוחלי ארץ. הם הנחשים ההולכים על גחון ונראים כזוחלים וכפל הדבר במ"ש:

ירגזו ממסגרותיהם. יחרדו ממה שסגרו את ישראל בבתי כלאים עוד משלו בהם כי ידאגו מן הנקם:

אל ה' וגו'. יפחדו את ה' וגם יראו ממך אתה ישראל:

פסוק יח

מי אל כמוך. חזר הנביא לשבח לה' על ייעוד הטובה ואמר מי אל כמוך נושא עון וגומר כאומר הנה משורת הדין אין אנו ראויים לכל הטובה ההיא כי אנו מלאי עון אבל מי הוא אל כמוך המוחל את העון:

ועובר על פשע. ר"ל אינו עומד על הפשע להשגיח בו לשלם עליו גמול אלא עובר על הפשע והולך להלאה כאלו לא יראנה:

לשארית נחלתו. לאותם שנשארו מחבלי משיח:

לא החזיק וגו'. אף כשהוא כועס אינו אוחז אפו עד עולם כי הוא חפץ חסד ולכן יתרצה על הכעס:

פסוק יט

ישוב ירחמנו. כאשר מאז:

יכבוש. יתפוש בחזקה את עונותינו למען לא יהיו נפרעין מאתנו גמול העונש:

ותשליך וגו'. ר"ל לא תזכור לענוש עליהם כאלו השלכתם בעומק הים שאינם נראים:

פסוק כ

תתן וגו'. ר"ל האמת לנו דברך אשר הבטחת ליעקב כמ"ש ופרצת ימה וקדמה וגו' (בראשית כ"ח:י"ד):

חסד לאברהם. ר"ל היא תהיה תשלום גמול חסדו של אברהם וכאשר נשבעת לאבותינו מימי קדם בעקידתו של יצחק כמ"ש בי נשבעתי וגו' וירש זרעך את שער אויביו (שם כב):